

Kulturskaparnas villkor och kultur i det offentliga rummet

Sammanfattning

I betänkandet behandlas motionsyrkanden om dels kulturskaparnas villkor, dels kultur i det offentliga rummet från allmänna motionstiden 2011. Samtliga yrkanden avstyrks.

Då det gäller yrkanden som syftar till att långsiktigt stärka kulturskaparnas villkor framhåller utskottet att en lång rad insatser görs i detta syfte, inte endast från statens sida utan även från övrig offentlig verksamhet samt från civilsamhället och den privata sektorn. I inledningen till betänkandet lämnas även en redogörelse för aktuella satsningar och uppföljningar på området.

Ett yrkande om att de fria kulturutövarna ska stödjas genom centrumbildningarna avstyrks med hänvisning till att det är en uppgift för regeringen att i det sedvanliga budgetarbetet väga olika angelägna stödändamål mot varandra. I ett sådant sammanhang får regeringen pröva hur ett framtida stöd till centrumbildningarna ska utformas.

Förslag om medverkans- och utställningsavtalet (MU-avtalet) avstyrks bl.a. med hänvisning till att Statens kulturråd verkar för att samtliga regioner som ingår i kultursamverkansmodellen ska skriva in i sina kulturplaner att de avser att följa avtalet.

Motionsyrkanden om enprocentsregeln vid offentligt byggande torde i hög grad vara tillgodosedda genom att Konstnärsnämnden och Statens konstråd nyligen har inlett en undersökning av i vilken omfattning kommuner, landsting, regioner och staten i dag ger konstnärer uppdrag för byggnadsanknuten konst och hur dessa uppdrag administreras och finansieras. I förlängningen kan arbetet leda till att en idéskrift publiceras om hur man kan arbeta med offentlig gestaltning utifrån olika förutsättningar

Med anledning av yrkanden som syftar till att utsmyckning och gestaltning av den offentliga miljön ska få större genomslag i samhällsplaneringsprocessen hänvisar utskottet till att Statens konstråd, Riksantikvarieämbetet, Boverket och Arkitekturmuseet har fått ett gemensamt uppdrag att

samverka om gestaltning av offentliga miljöer. Avsikten med detta myndighetsövergripande uppdrag är bl.a. att en helhetssyn ska vidareutvecklas i planerings- och gestaltungsarbetet.

Till betänkandet har fogats sex reservationer och ett särskilt yttrande.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Ärendet och dess beredning	5
Utskottets överväganden	6
Konstnärspolitiken	6
Kulturskaparnas villkor	12
Stödet till centrumbildningarna	14
MU-avtalet	15
Kultur i det offentliga rummet	16
Enprocentsregeln	19
Utsmyckning och gestaltning av den offentliga miljön	20
Reservationer	23
1. Kulturskaparnas villkor, punkt 1 (S, V)	23
2. Kulturskaparnas villkor, punkt 1 (MP)	24
3. Stödet till centrumbildningarna, punkt 2 (MP, V)	24
4. MU-avtalet, punkt 3 (S, V)	25
5. Enprocentsregeln, punkt 4 (S, MP, V)	26
6. Utsmyckning och gestaltning av den offentliga miljön, punkt 5 (MP)	26
Särskilt yttrande	28
Kulturskaparnas villkor och offentlig utsmyckning (V)	28
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	29
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011	29

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Kulturskaparnas villkor

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:Kr278 av Tina Ehn m.fl. (MP) yrkandena 4, 11 och 12,

2011/12:Kr297 av Berit Högman m.fl. (S) yrkande 15 och

2011/12:Kr305 av Louise Malmström m.fl. (S).

Reservation 1 (S, V)

Reservation 2 (MP)

2. Stödet till centrumbildningarna

Riksdagen avslår motion

2011/12:Kr278 av Tina Ehn m.fl. (MP) yrkande 3.

Reservation 3 (MP, V)

3. MU-avtalet

Riksdagen avslår motion

2011/12:Kr297 av Berit Högman m.fl. (S) yrkandena 16 och 17.

Reservation 4 (S, V)

4. Enprocentsregeln

Riksdagen avslår motion

2011/12:Kr297 av Berit Högman m.fl. (S) yrkandena 18 och 19.

Reservation 5 (S, MP, V)

5. Utsmyckning och gestaltning av den offentliga miljön

Riksdagen avslår motion

2011/12:Kr278 av Tina Ehn m.fl. (MP) yrkandena 21 och 22.

Reservation 6 (MP)

Stockholm den 17 april 2012

På kulturutskottets vägnar

Gunilla Carlsson i Hisings Backa

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S), Christer Nylander (FP), Cecilia Magnusson (M), Anne Marie Brodén (M), Göran Montan (M), Kerstin Engle (S), Per Svedberg (S), Christina Zedell (S), Per Lodenius (C), Isak From (S), Peder Wachtmeister (M), Tina Ehn (MP), Lars-Axel Nordell (KD), Mattias Karlsson (SD), Lars Ohly (V), Agneta Gille (S) och Ellen Juntti (M).

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlas motioner från allmänna motionstiden 2011 om kulturskaparnas villkor och kultur i det offentliga rummet. Som ett led i beredningen av ärendet fick utskottet den 15 mars 2012 information från företrädare för Konstnärsnämnden om myndighetens verksamhet. Samma dag fick utskottet också information från företrädare för Statens konstråd om ett myndighetsövergripande regeringsuppdrag om gestaltning av offentliga miljöer.

Av betänkandet framgår att utskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp har genomfört en uppföljning och utvärdering av verksamheterna vid Teater-, Dans- och Musikallianserna. Arbetet inriktades på att följa upp resultatet av verksamheterna i förhållande till de syften som regeringen har ställt upp och som riksdagen har ställt sig bakom samt de villkor som regeringen har beslutat om för statsbidraget till allianserna. Resultatet av arbetet överlämnades till kulturutskottet den 15 mars 2012 och har publicerats i riksdagens rapportserie under beteckningen 2011/12: RFR10.

Utskottets överväganden

Konstnärspolitiken

Bakgrund

Kulturskaparnas villkor är i hög grad beroende av engagemanget från samhället i stort. Det inbegriper insatser från statens sida liksom annat offentligt engagemang på regional och lokal nivå. Även initiativ från civilsamhället och från den privata sektorn hör hit. Konstnärspolitiken är främst en del av kulturpolitiken, vilket inte hindrar att även en rad andra områden såsom utbildnings-, arbetsmarknads-, socialförsäkrings-, skatte- och näringspolitiken också har stor betydelse för kulturskaparnas levnadsbetingelser.

Följande redovisning tar sikte på den statliga konstnärspolitikens utgångspunkter och på några aktuella statliga insatser inom kulturområdet, som delvis syftar till att förbättra kulturutövarnas situation. Det gäller Skapande skola-satsningen, Kultursamverkansmodellen och Handlingsplanen för kulturella och kreativa näringar. Vidare redovisas kortfattat några aktuella kartläggningar från Konstnärsnämnden och uppföljningar från kulturutskottet som rör konstnärernas arbets- och pensionsförhållanden samt pågående utredningsarbete på litteraturområdet.

Utgångspunkter för den statliga konstnärspolitiken

Utgångspunkten för kulturpolitiken är de nationella kulturpolitiska målen, som antogs av riksdagen i december 2009 (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145). Av betydelse för kulturskaparna är framför allt målet att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund samt målet att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

En av regeringens prioriteringar inom kulturpolitiken gäller *förbättrade villkor för den nyskapande kulturen*. Kulturskapare ska ha goda möjligheter att fritt utveckla sitt konstnärliga skapande. Nyskapande ska gynnas, och det ska finnas goda förutsättningar för att göra konsten tillgänglig för fler. Bidrags- och ersättningsystemen ska vara öppna och rättvisa, och hänsyn ska tas till kulturskapares speciella arbetsvillkor.

Regeringens politik på konstnärsområdet syftar till att professionella kulturskapare ska kunna leva på sin konstnärliga och kulturella yrkesverksamhet. Sänkta inkomstskatter leder till att konstnärernas ekonomiska situation förbättras samtidigt som hushållens ekonomiska utrymme att ta del av kulturupplevelser ökar.¹

Olika statliga myndigheter och andra organ har betydelse för att genomföra den statliga konstnärspolitiken. Det gäller främst:

¹ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 17 s. 19–20 och 100.

- Konstnärsnämnden, som beslutar om statliga bidrag och ersättningar till konstnärer, i den utsträckning detta inte är någon annans uppgift. Konstnärsnämnden ska även hålla sig underrättad om konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden samt löpande bevaka trygghets-systemens utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet
- Sveriges författarfond, som fördelar bibliotekersättningen till upphovsmän av litterära verk
- Bildkonst upphovsrätt i Sverige (BUS), en organisation som fördelar individuell visningsersättning till bildkonstnärer för att deras verk i offentliga institutioners ägo visas för allmänheten
- Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM) och Svenska artisters och musikers intresseorganisation (SAMI), vilka fördelar fonogramersättningen
- Statens kulturråd, som fördelar bidrag till bl.a. fria grupper
- Myndigheten för kulturanalys, som med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen utvärderar, analyserar och redovisar effekter av förslag och genomförda åtgärder inom kulturområdet.

Skapande skola

Kulturrådet fördelar sedan 2008 statsbidrag för satsningen Skapande skola, som är avsedd för barn i årskurserna 1–9. För 2012 har 151 624 000 kronor anvisats för detta ändamål. Bestämmelser om bidraget finns i förordningen (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan. Syftet med statsbidraget är dels att medverka till att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i grundskolan, dels att öka den professionella kulturverksamheten för och med eleverna, så att tillgången till kulturens alla uttrycksformer samt möjligheterna till eget skapande ökar.

Kulturrådet har på regeringens uppdrag vid tre tillfällen följt upp effekterna av bidraget Skapande skola. 2010 års uppföljning visade att bidraget fungerar på ett ändamålsenligt sätt och har använts till lön och arvoden till kulturskapare, inköp av föreställningar m.m.² I den senaste uppföljningen, som publicerades i februari 2012, redovisar Kulturrådet resultatet av en enkätundersökning som vände sig till kulturutövare i hela landet.³ Enkäten, som gick ut till 2 251 kulturaktörer, besvarades av 980 personer. Av dessa har 546 personer arbetat inom ramen för Skapande skola och är övervägande positiva till verksamheten. Framför allt lyfter de fram arbetet med eleverna, som de ser som den stora behållningen, men även ett gott samarbete med lärarna tas upp. Majoriteten av kulturaktörerna är nöjda med planering och genomförande av projekten och med samarbetet med skolan. Minst nöjda är de med återkoppling och uppföljning. Cirka 17 procent av

² Prop. 2011/12:1 utg.omr. 17 s. 25.

³ Skapande skola – en nulägesanalys. Kulturrådets skriftserie 2012:2, s. 6–7, 27–28.

kulturaktörerna anger att de inte har fått ersättning för alla timmar de har lagt ner, medan 66 procent uppger att de är nöjda med den ersättning de har fått.

Uppföljningen visar att samverkan mellan skola och kulturliv har förbättrats sedan Skapande skola infördes. Det finns emellertid ett stort behov av kompetensutveckling för både skolpersonal och kulturaktörer.

Kultursamverkansmodellen

Riksdagen fattade i december 2009 ett principbeslut om att införa en ny modell för fördelning av statliga bidrag till regional kulturverksamhet, kultursamverkansmodellen.⁴ I december 2010 beslutade riksdagen att en ny lag skulle införas och gälla fr.o.m. 2011, nämligen lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.⁵ Kultursamverkansmodellen omfattar sju kulturområden, nämligen

- scenkonst
- museiverksamhet
- biblioteksverksamhet
- konst- och kulturfrämjande verksamhet
- regional arkivverksamhet
- filmkulturell verksamhet
- främjande av hemslojd.

Syftet med modellen är bl.a. att i enlighet med de nationella kulturpolitiska målen få ett ökat genomslag för regionala prioriteringar och variationer och föra kulturen närmare medborgarna. Modellen innebär att landsting får besluta om fördelningen av vissa statliga kulturbidrag under förutsättning att en regional kulturplan har tagits fram i samverkan med länets kommuner. Arbetet med den regionala kulturplanen ska även ske i dialog med det civila samhället och de professionella kulturskaparna. Regeringens avsikt är att modellen därmed ska bidra till att skapa strategiska mötesplatser för de många aktörer på nationell, regional och lokal nivå som verkar för kulturens utveckling i hela samhället.⁶

Det statliga bidraget till kultursamverkansmodellen anvisas under anslag 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet och uppgår för 2012 till närmare 1,3 miljarder kronor.

Myndigheten för kulturanalys har i en första utvärdering av kultursamverkansmodellen funnit att de olika aktörerna utanför politiken – bl.a. professionella kulturskapare – upplever att deras intressen har synliggjorts. Över lag redovisar myndigheten ett ökat intresse för, och större kunskap om, kulturpolitik hos politiker på regional och kommunal nivå.⁷

⁴ Prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145.

⁵ Prop. 2010/11:1 utg.omr. 17, bet. 2010/11:KrU1, rskr. 2010/11:113.

⁶ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 17 s. 25–26.

⁷ Kultursamverkansmodellen. En första utvärdering. Rapport 2012:1 från Myndigheten för kulturanalys s. 5.

Kulturella och kreativa näringar

Regeringens handlingsplan för och satsning på kulturella och kreativa näringar har som övergripande mål att stärka entreprenörskap och företagande inom kulturområdet samt att främja kulturell och kreativ kompetens i näringslivet för ökad konkurrenskraft och innovationsförmåga.⁸ Insatserna i handlingsplanen utgår från de kulturella och kreativa entreprenörernas behov och möjligheter. För åren 2009–2012 satsas sammanlagt 73 miljoner kronor, medel som bl.a. syftar till att skapa en breddad arbetsmarknad för kulturskapare.

Tillväxtverket och Vinnova ansvarar för olika deluppdrag som pekas ut i handlingsplanen. Som exempel kan nämnas att Tillväxtverket bistår med medel för bl.a. rådgivning till företag och för utbildning om entreprenörskap i kulturella och kreativa utbildningar. Bland annat har Konstnärernas riksorganisation/Sveriges Konsthantverkare & Industriformgivare (KRO/KIF) fått bidrag från Tillväxtverket för att anordna branschdagar hösten 2011. Vinnova, som inom handlingsplanens ram ansvarar för området form och design, stöder branschdagar inom detta område som kommer att äga rum hösten 2012.

Ett stärkt musikliv och satsning på det fria scenkonstområdet

I detta sammanhang bör också nämnas den satsning om 26 miljoner kronor för att förstärka den fria scenkonsten och det svenska musiklivet som riksdagen beslutade om för 2012. Av beloppet avser 16 miljoner kronor det fria musiklivet och 10 miljoner kronor stöd till de fria grupperna.⁹

Konstnärsnämndens rapporter

Konstnärsnämnden ska enligt sin instruktion (2007:1199) bl.a. hålla sig underrättad om konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden samt löpande bevaka trygghetssystemens utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet. Nämndens utredningar och rapporter utgör underlag för regeringens och riksdagens förslag och initiativ inom konstnärspolitiken.

Nämnden har genomfört en omfattande kartläggning av konstnärernas inkomster, arbetsmarknad och försörjningsmönster som har redovisats i tre rapporter publicerade 2009, 2010 och 2011. Undersökningarna omfattar samtliga konstområden och redovisar utfallet för både utövare och upphovsmän.

Av Konstnärsnämndens rapportserie framgår också att konstnärer i jämförelse med övriga befolkningen är högutbildade, men att deras medianinkomst trots det är lägre än vad som gäller för befolkningen i dess helhet. År 2007 hade två tredjedelar av konstnärerna en utbildning om minst tre

⁸ Begreppet *kulturella och kreativa näringar* innefattar områdena arkitektur, design, film, foto, konst, litteratur, media, mode, musik, måltid, scenkonst, turism och besöksnäring samt upplevelsebaserat lärande.

⁹ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 17 s. 30, bet. 2011/12:KrU1, rskr. 2011/12:74.

års högskolestudier, jämfört med en tredjedel i övriga befolkningen. Medianinkomsten för alla konstnärer uppgick 2007 till 205 600 kronor, vilket var 15 procent lägre än hela befolkningens medianinkomst, som samma år var 240 600 kronor. Av studien framgår också att konstnärernas position på arbetsmarknaden är svag för de allra flesta och att 25 procent av dem var arbetslösa någon gång under 2008 (2011 års rapport s. 85). Vidare visar rapporten att konstnärer – trots hög kvalifikationsnivå – ofta måste kompletteringsarbete för att klara sin försörjning (rapporten s. 7).

Statens satsning på allianser för scenkonstnärer

Arbetsmarknaden för professionella skådespelare, dansare och musiker kännetecknas av förhållandevis få tillsvidareanställningar och en stor andel tidsbegränsade anställningar. För att förbättra situationen för scenkonstnärerna har riksdagen i olika omgångar med början 1999 beslutat att anslå medel till scenkonstallianser där frilansande professionella skådespelare, dansare och musiker kan få anställning och ersättning under perioder då de saknar engagemang. Verksamheten har successivt byggts ut under olika regeringar. Det finns i dag tre scenkonstallianser, Teateralliansen, Dansalliansen och Musikalliansen, som tillsammans har 315 anställda. Mellan 1999 och 2012 ökade statsbidraget till alliansverksamheten från 10 till 62 miljoner kronor.

Samtliga tre scenkonstallianser erbjuder sina anställda olika former av kompetensutveckling, som till stor del också är öppna för andra professionella utövare inom respektive scenkonstområde som inte är anställda vid den aktuella alliansen. Allianserna arbetar även med arbetsförmedlande verksamhet. För samtliga tre allianser gäller att förmedlingsverksamheten i huvudsak är inriktad på att stärka de anställdas kontaktnät med presumtiva arbets- och uppdragsgivare för att på så sätt förbättra matchningen.

Inom kulturutskottet har en arbetsgrupp nyligen slutfört en uppföljning och utvärdering av scenkonstalliansernas verksamhet. Resultatet av arbetet överlämnades i mars 2012 till kulturutskottet i form av en rapport, Verksamheten vid scenkonstallianserna – En utvärdering (2011/12:RFR10). Gruppen konstaterar bl.a. att scenkonstallianserna på ett avgörande sätt har ökat den sociala och ekonomiska tryggheten för dem som anställts, samtidigt som många kvalificerade frilansare står utanför allianserna. Gruppen anser också att kravet på att i viss omfattning ha arbetat inom statligt/offentligt finansierad verksamhet för att bli anställd i allianserna kan ifrågasättas. Regeringen bör därför låta utreda om detta krav, som har historiska skäl, fortfarande är relevant eller om det bör ändras. Vidare understryker gruppen betydelsen av att resultatet av alliansernas verksamhet återkommande följs upp och utvärderas.

Scenkonstnärernas pensioner

De konsekvenser som 1990-talets stora pensionsreform fick för scenkonstområdet har sedan dess aktualiserats vid upprepade tillfällen i olika sammanhang, bl.a. i propositioner och utskottsbetänkanden. Kulturutskottet beslutade i december 2007 att tillsätta en arbetsgrupp bestående av ledamöter från samtliga riksdagspartier för att genomföra en uppföljning och utvärdering av pensionsvillkoren inom scenkonstområdet. Gruppens ställningstagande och förslag redovisades i rapporten Uppföljning av pensionsvillkoren inom scenkonstområdet (2008/09:RFR1), som överlämnades till kulturutskottet hösten 2008. Kulturutskottet anslöt sig till gruppens ståndpunkter och föreslog att riksdagen skulle göra ett tillkännagivande, som bl.a. innebar att regeringen skulle låta analysera vilka ekonomiska effekter övergången 2007 till institutionsspecifika premier hade haft för de statsunderstödda sång- och dansinstitutionerna. Syftet med en sådan analys skulle vara att få underlag för ett eventuellt ställningstagande till en engångsvis justering av statsbidragsnivåerna. Utskottet anslöt sig också till gruppens förslag att regeringen skulle ta initiativ till att förbättra möjligheterna för sångare och dansare att få stöd i form av utbildning, karriärväxling och karriärutveckling. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag.¹⁰

En särskild utredare har därefter på uppdrag av regeringen gjort en översyn av regleringen av tjänstepensionering för de anställda vid vissa statsunderstödda teater-, dans- och musikinstitutioner. Översynen har tillsammans med förslag presenterats i betänkandet Nytt pensionssystem för den statsunderstödda scenkonsten (SOU 2009:50). Betänkandet har remissbehandlats och beretts inom Regeringskansliet.

Hösten 2011 föreslog kulturutskottet än en gång att riksdagen skulle göra ett tillkännagivande om scenkonstpensionerna, vilket denna gång innebar att regeringen inom ramen för den ordinarie budgetprocessen, gärna i budgetpropositionen för 2013, ska återkomma till riksdagen med besked om hur scenkonstpensionsfrågan kan och bör lösas på ett statsfinansiellt ansvarsfullt sätt. Utskottet ansåg nämligen att det pensionssystem som nu tillämpas på det statsunderstödda scenkonstområdet medför negativa konsekvenser för såväl scenkonstinstitutionerna som de konstnärliga yrkesutövarna och publiken. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag.¹¹

De litterära upphovsmännens villkor

Kommittén om litteraturens ställning (Ku 2011:04) ska enligt sina direktiv (dir. 2011:24) utifrån tillgänglig statistik analysera hur de ekonomiska villkoren ser ut för yrkesverksamma upphovsmän på det litterära området. Kommittén ska analysera hur fördelningen av ersättningar, stipendier och bidrag till yrkesverksamma författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker har utvecklats över tid samt hur de förhåller sig till de gene-

¹⁰ Bet. 2008/09: KrU1, rskr. 2008/09:92.

¹¹ Bet. 2011/12:KrU1, rskr. 2011/12:74.

rella trygghetssystemen. Utifrån analysen ska kommittén föreslå hur stödordningarna kan vidareutvecklas för att främja större effektivitet och transparens. Kommittén ska också överväga om den förhandlingsordning mellan staten och upphovsmännen som tillämpas för bibliotekersättningen fortfarande är tidsenlig eller om den kan ersättas med ett annat förfarande som ger de berörda grupperna insyn i för dem viktiga processer. Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2012.

Kulturskaparnas villkor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om kulturskaparnas villkor. Från statens sida har gjorts och görs kontinuerligt en lång rad insatser som syftar till att professionella kulturskapare ska kunna leva på sin konstnärliga och kulturella yrkesverksamhet. Även de insatser som görs från övrig offentlig verksamhet liksom från civilsamhället och den privata sektorn är betydelsefulla för konstnärernas försörjning.

Jämför reservationerna 1 (S, V) och 2 (MP).

Motionerna

I *motion Kr297* av Berit Högman m.fl. (S) framhåller motionärerna att kulturellt yrkesverksamma ofta har dåliga arbetsvillkor och inte passar in i trygghetssystemen. De föreslår därför att riksdagen genom ett tillkännagivande ska begära att regeringen utarbetar en strategi som har till syfte att långsiktigt stärka kulturskaparnas villkor (yrkande 15).

I *motion Kr278* av Tina Ehn m.fl. (MP) understryker motionärerna vikten av att samhället tar sitt ansvar för att professionella kulturskapare får samma villkor gällande exempelvis löner, pensioner och arbetslöshetsersättningar som andra arbetstagare. Scenkonstallianserna omnämns i motionen som goda förebilder för hur en trygg arbetsmarknad kan skapas. Motionärerna föreslår ett tillkännagivande från riksdagen om att en tryggare arbetsmarknad för kulturskaparna främjar ett mer kreativt och nyskapande kulturliv (yrkande 4). I samma motion föreslår motionärerna att det offentliga stödet till konstnärer ska utvecklas och ses över (yrkandena 11 och 12).

Louise Malmström m.fl. (S) föreslår i *motion Kr305* att riksdagen ska göra ett uttalande om att kulturarbetarnas kompetens ska tas till vara. I motionen omnämns Konstfrämjandets Skissprojekt (Samtidskonstnärer i samtidssamhället), ett projekt som bl.a. syftar till att skapa nya arenor för konstnärerna.

Utskottets ställningstagande

Regeringens politik på konstnärsområdet syftar till att professionella kulturskapare ska kunna leva på sin konstnärliga och kulturella yrkesverksamhet, en uppfattning som kulturutskottet delar. Kulturskaparna är över lag högt utbildade, men de har lägre inkomster än övriga befolkningen och verkar på en förhållandevis osäker arbetsmarknad. I detta betänkandes inledande avsnitt redovisas därför några aktuella insatser som görs på det kulturpolitiska området och som syftar till förbättra möjligheterna för kulturskaparna, såsom Skapande skola-satsningen, kultursamverkansmodellen och Handlingsprogrammet för kulturella och kreativa näringar. Där redovisas även kortfattat Konstnärsnämndens undersökningar av konstnärernas situation i Sverige. Nämndens presentation utgår visserligen från förhållanden som rådde 2008, men den utgör ändå en värdefull faktabas för politiska ställningstaganden i riksdag och regering. I det inledande avsnittet omnämns även de statliga myndigheter och andra organ som har till uppgift att fördela statliga stöd och ersättningar till konstnärer, liksom de uppföljningar som har gjorts inom kulturutskottet av pensionsvillkoren inom scenkonstområdet respektive scenkonstalliansernas verksamhet samt den pågående utredningen på det litteraturpolitiska området.

Utöver dessa kan även nämnas t.ex. de olika statliga bidrags- och ersättningsystemen samt scenkonstalliansernas, centrumbildningarnas och Arbetsförmedlingen Kulturs insatser för karriärväxling. Även de insatser som görs från övrig offentlig verksamhet – såväl regionala som lokala – liksom insatser från civilsamhället och den privata sektorn är betydelsefulla för konstnärernas försörjning.

I en av de här aktuella motionerna, motion Kr305 (S), omnämns det s.k. Skissprojektet, som drivs av Folkkrörelsernas Konstfrämjande tillsammans med bl.a. Konstnärernas riksorganisation och Arbetsförmedlingen. De olika delprojekten inom Skiss rymmer en mångfald av konstnärliga metoder och arbetssätt, och ger arbetstillfällen för konstnärer som för in sin kompetens i vardagen på förskolor, äldreboenden m.m. Enligt utskottets uppfattning är Skissprojektet ett tydligt exempel på sådant engagemang från civilsamhället som har betydelse för kulturskaparnas villkor.

Eftersom motionerna Kr278 (MP) och Kr297 (S) även berör konstnärernas villkor när det gäller trygghetssystemen, finns det skäl att påminna om att Konstnärsnämnden har regeringens uppdrag att sprida kunskap och ge råd om trygghets- och skattesystemen. Nämnden har därför byggt upp en webbplats för att på ett lättillgängligt sätt förmedla information och kunskap inom dessa områden.

I motion Kr278 (MP) föreslås slutligen att det offentliga stödet till konstnärer ska utvecklas och ses över. Utskottet, som i princip delar denna uppfattning, påminner om att regeringen i den kulturpolitiska propositionen Tid för kultur bl.a. uttalade följande (prop. 2009/10:3 s. 53).

Att återkommande pröva hur de kulturpolitiska bidrags- och ersättnings-systemen tillämpas och tillgodoser behoven hos kulturskaparna är grundläggande för det kulturpolitiska utvecklingsarbetet. Det är av stor vikt att ständigt följa och analysera hur omvärldsförändringar påverkar kulturskaparnas villkor.

Sammantaget visar det anförda att en lång rad insatser har gjorts och görs kontinuerligt på det konstnärspolitiska området. Utskottet anser sig kunna utgå från att regeringen även fortsättningsvis kommer att bedriva en aktiv konstnärspolitik med samma syfte som hittills, nämligen att de professionella konstnärerna ska kunna leva på sin yrkesverksamhet och att de ska ha goda möjligheter att fritt utveckla sitt konstnärliga skapande.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna Kr278 (MP) yrkandena 4, 11 och 12, Kr297 (S) yrkande 15 och Kr305 (S).

Stödet till centrumbildningarna

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsförslag om stöd till de fria kulturutövare genom centrumbildningarna. Centrumbildningarna spelar en viktig roll när det gäller förmedlingsverksamhet. Det är en uppgift för regeringen att i det sedvanliga budgetarbetet väga olika angelägna stödändamål mot varandra och i det sammanhanget pröva utformningen av framtida stöd till centrumbildningarna.

Jämför reservation 3 (MP, V).

Motionen

Tina Ehn m.fl. (MP) föreslår i *motion Kr278* att regeringen ska lägga fram en plan för riksdagen om hur den avser att fortsätta stödja de fria kulturutövare genom centrumbildningarna (yrkande 3).

Utskottets ställningstagande

Centrumbildningarna, som verkar inom elva olika konstområden, har till uppgift att vara intresse- och förmedlingsorganisationer för de fria professionella utövare.¹² Kulturrådet fördelar det statliga stödet till organisationerna. För 2012 uppgår stödet till nära 26 miljoner kronor. Rådet har i sitt budgetunderlag för 2013–2015 rapporterat att den tillfälliga extra satsning som gjordes för 2010 och 2011 om sammanlagt 20 miljoner kronor har resulterat bl.a. i en högre grad av samverkan, utökade informationsinsatser och en utveckling av projekt kopplade till Skapande skola.

¹² Begreppet centrumbildningar omfattar följande tolv organisationer (varav två avser musikområdet), nämligen Centrum för fotografi, Centrum för dramatik, Danscentrum, Filmcentrum, Författarcentrum, Illustratörcentrum, Konsthantverkscentrum, Konstnärscentrum, Musikcentrum Väst, Föreningen Musikcentrum, Teatercentrum och Översättarcentrum.

Utskottet utgår från att motionärernas yrkande syftar till att regeringen i kommande budgetpropositioner ska bedöma hur statsbidraget kommer att utvecklas framöver. Utskottet kan för sin del konstatera att centrumbildningarna otvivelaktigt spelar en viktig roll när det gäller förmedlingsverksamhet i många olika sammanhang, bl.a. när det gäller projekt inom ramen för den regionala kultursamverkansmodellen och Skapande skolasatsningen. Utskottet är emellertid inte berett att tillstyrka yrkandet. Det är en uppgift för regeringen att i det sedvanliga budgetarbetet väga olika angelägna stödändamål mot varandra och i det sammanhanget pröva utformningen av framtida stöd till centrumbildningarna. Därmed avstyrker utskottet motion Kr278 (MP) yrkande 3.

MU-avtalet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om MU-avtalet. Det är önskvärt att avtalet tillämpas inte endast av statliga institutioner utan även av icke-statliga institutioner som uppbär statligt stöd. Kulturrådet verkar för att samtliga regioner som ingår i kultursamverkansmodellen ska skriva in i sina kulturplaner att de avser att följa avtalet. Vidare är det angeläget att återkommande följa upp hur avtalet tillämpas. Det är därför glädjande att Kulturrådet avser att inleda en översyn av avtalet under våren 2012.

Jämför reservation 4 (S, V).

Motionen

I *motion Kr297* av Berit Högman m.fl. (S) tar motionärerna upp frågor som rör medverkans- och utställningsavtalet, MU-avtalet. Motionärerna föreslår att riksdagen ska göra ett tillkännagivande som går ut på att alla institutioner, museer och konsthallar som uppbär statligt stöd ska ha skyldighet att följa MU-avtalet och att regeringen i detta syfte skyndsamt ska utarbeta riktlinjer (yrkande 16). Vidare föreslår motionärerna att regeringen ska uppdra till Kulturrådet att årligen följa upp hur MU-avtalet efterlevs (yrkande 17).

Utskottets ställningstagande

Ett nytt ramavtal för konstnärers medverkan och ersättning vid utställning, medverkans- och utställningsavtalet (MU-avtalet) godkändes av regeringen 2008 och trädde i kraft den 1 januari 2009. Avtalet hade på regeringens uppdrag förhandlats fram mellan Statens kulturråd, Konstnärernas Riksorganisation (KRO), Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, Föreningen Svenska Tecknare och Svenska Fotografernas förbund. Avtalet reglerar villkor och ersättningsnivåer vid visning av konstverk som

ägs av konstnärerna själva. Avtalet omfattar nu levande konstnärer som har sin huvudsakliga verksamhet i Sverige och/eller är stadigvarande bosatta i landet, oberoende av organisationstillhörighet (avtalet 2 § p. 3). Det omfattar även statliga myndigheter och institutioner som erhåller statligt anslag eller bidrag för sin verksamhet (avtalet 2 § p. 4). I enlighet med avtalet har en referensgrupp tillsatts av avtalsparterna. Gruppen ska följa hur avtalets bestämmelser implementeras och tillämpas. För att fullgöra sina uppgifter ska gruppen få tillgång till enskilda avtal som har upprättats mellan konstnärer och arrangörer.

Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att MU-avtalet tillämpas inte endast av statliga institutioner utan även av icke-statliga institutioner som uppstår statligt stöd. Kulturrådet verkar för att samtliga regioner som ingår i kultursamverkansmodellen ska skriva in i sina kulturplaner att de avser att följa MU-avtalet. Vidare är det regeringens avsikt att avtalet ska tjäna som förebild för andra offentliga utställare samt för privata utställare.¹³ Det kan tilläggas att regeringen i december 2011 tilldelade KRO 398 000 kronor för att bedriva ett informations- och utbildningsarbete för att avtalet ska få en så bred tillämpning som möjligt både regionalt och kommunalt.

Motionärerna föreslår vidare (yrkande 17) att Kulturrådet årligen ska följa upp hur MU-avtalet efterlevs. Utskottet delar uppfattningen att tillämpningen av avtalet bör följas upp. En sådan uppföljning bör kunna göras återkommande när myndigheten finner det lämpligt. Det är därför glädjande att Kulturrådet avser att inleda en översyn av avtalet under våren 2012.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion Kr297 (S) yrkandena 16 och 17.

Kultur i det offentliga rummet

Enprocentsregeln

Bildkonstnärerna drabbades hårt av den ekonomiska krisen under 1930-talet. Ecklesiastikministern Arthur Engberg introducerade därför den s.k. *enprocentsregeln* för att skapa arbetsuppgifter för bildkonstnärerna (prop. 1937:157). I propositionen framhölls att det i anslag till statliga byggnader regelmässigt under vissa förutsättningar borde beräknas ett icke alltför ringa belopp till konstnärlig utsmyckning. Bidraget skulle inte generellt fastlåsas vid ett visst procenttal, utan bestämmas från fall till fall, men det borde i allmänhet inte understiga en procent av byggnadskostnaderna. Efter förslag i propositionen tillkom Konstrådet (numera Statens konstråd),

¹³ Prop. 2009/10:1 utg.omr. 17 s. 76.

som skulle avgöra hur disponibla medel skulle fördelas på olika slags arbeten, såsom skulptur och stafflikonst.¹⁴ Medelsanvisningen för den konstnärliga utsmyckningen avbröts under andra världskriget men återupptogs fr.o.m. budgetåret 1947/48, då ett fast belopp infördes. Därefter har riksdagen vid upprepade tillfällen behandlat motioner som har syftat till att enprocentsregeln skulle tillämpas som norm vid beräkningen av medel för statliga konstinköp.

Här kan nämnas att kulturutskottet vid flera tillfällen har avstyrkt sådana förslag. I betänkande KrU 1975/76:35 framhöll utskottet bl.a. att det är angeläget att de statliga konstinköpen ligger på en hög nivå med hänsyn till den betydelse detta har både när det gäller att främja konstskapandet och att tillgodose behovet av konstnärlig stimulans i vardagsmiljön. Emellertid fann utskottet att ett riksdagsbeslut om att regeln skulle tillämpas som norm vid beräkningen av medel för statliga konstinköp var mindre lämpligt (bet. s. 44).

Vid senare riksmöten (senast 2005/06) har utskottet avstyrkt liknande förslag med hänvisning till att de statliga konstinköpen borde grundas på en kulturpolitisk bedömning snarare än att kopplas till omfattningen av byggandet vid en viss tidpunkt. Dock borde en procent av den totala byggkostnaden kunna vara ett rimligt riktmärke, ansåg utskottet (se bet. 2005/06: KrU31 s. 11).

Enprocentsregeln tillämpas inom en rad kommuner, landsting och regioner. För att få en överblick av läget i hela landet har Konstnärnsnämnden och Statens konstråd tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting nyligen påbörjat en kartläggning i detta syfte.

Statens konstråds uppdrag

Statens konstråd har enligt sin instruktion (2007:1188) till uppgift att verka för att konsten blir ett naturligt och framträdande inslag i samhällsmiljön genom att myndigheten

1. beställer och förvärvar god samtidskonst till statens byggnader och andra lokaler för statlig verksamhet
2. medverkar till att konst tillförs även andra gemensamma miljöer än sådana som brukas av staten
3. sprider kunskap om konstens betydelse för en god samhällsmiljö.

Målen för statens arbete med arkitektur, formgivning och design

Riksdagen har antagit mål för statens arbete med arkitektur, formgivning och design (prop. 1997/98:117, bet. 1997/98:KrU14, rskr. 1997/98:225). Målen är följande:

¹⁴ Kungl. Maj:ts proposition (1937:157) till riksdagen angående beredande av vidgade arbetsuppgifter för svenska konstnärer, statsutskottets utlåtande nr 1937:87 samt memorial nr 1937:128 och 1937:143, rskr. 1937:312.

- Arkitektur, formgivning och design ska ges goda förutsättningar för sin utveckling.
- Kvalitet och skönhetsaspekter ska inte underställas kortsiktiga ekonomiska överväganden.
- Kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer ska tas till vara och förstärkas.
- Intresset för hög kvalitet inom arkitektur, formgivning, design och offentlig miljö ska stärkas och breddas.
- Offentligt och offentligt understött byggande, inredande och upphandlande ska på ett föredömligt sätt behandla kvalitetsfrågor.
- Svensk arkitektur, formgivning och design ska utvecklas i ett fruktbart internationellt samarbete.

Skönhetsparagrafer i lagstiftningen

I den ovan nämnda propositionen Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (prop. 1997/98:117) lade regeringen fram förslag till lagändringar av väglagen (1971:948), plan- och bygglagen (1987:10) och lagen (1995:1649) om byggande av järnvägar. Avsikten var att det tydligt skulle framgå av lagstiftningen att estetiska värden ska beaktas och tas till vara vid utformningen av vår byggda miljö. Kulturrutskottet tillstyrkte förslagen, som riksdagen därefter antog (bet. 1997/98:KrU14, rskr. 1997/98:225).

Således innehåller både väglagen och lagen om byggande av järnväg fr.o.m. 1999 bestämmelser om att tillbörlig hänsyn ska tas till bl.a. kulturmiljön, och en estetisk utformning ska eftersträvas vid väg- respektive järnvägsbyggen. I de båda lagarna finns också bestämmelser som går ut på att hänsyn ska tas till stads- och landskapsbilden och till natur- och kulturvärden när vägar respektive järnvägar byggs.¹⁵

Plan- och bygglagen¹⁶ innehåller bl.a. en bestämmelse om att planläggning ska främja en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder (2 kap. 3 § 1). Vidare ska byggnadsnämnden i varje kommun verka för en god byggnadskultur samt en god och estetiskt tilltalande stads- och landskapsmiljö (12 kap. 2 § 1). I 8 kap. 17 § PBL sägs att ändring av eller flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Såväl kommunerna som statliga myndigheter med samhällsplanerande uppgifter har ansvar för den offentliga miljön. Det gäller bl.a. Trafikverket i fråga om trafikanläggningars inverkan på stads- och landskapsmiljön. Som framgår nedan har även Boverket, Konstrådet, Riksantikvarieämbetet och Arkitekturmuseet visst ansvar för gestaltningen av offentliga miljöer.

¹⁵ Se 1 kap. 3–4 §§ lagen (1995:1649) om byggande av järnväg samt 4 och 13 §§ väglagen (1971:948).

¹⁶ PBL har reviderats och betecknas numera plan- och bygglagen (2010:900).

Enprocentsregeln

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om enprocentsregeln vid offentligt byggande. Konstnärsnämnden och Statens konstråd har nyligen inlett en undersökning av i vilken omfattning kommuner, landsting, regioner och staten i dag ger konstnärer uppdrag för byggnadsanknuten konst och hur dessa uppdrag administreras och finansieras. I förlängningen hoppas myndigheterna att arbetet ska leda till en idéskrift om hur man kan arbeta med offentlig gestaltning utifrån olika förutsättningar.

Jämför reservation 5 (S, MP, V).

Motionen

I *motion Kr297* av Berit Högman m.fl. (S) påminner motionärerna om den s.k. enprocentsregeln från 1930-talet som innebär att 1 procent av kostnaderna för offentliga byggnationer ska avsättas för konstnärlig offentlig gestaltning och konst. Motionärerna föreslår att regeringen ska ge Statens konstråd och Konstnärsnämnden i uppdrag att i samverkan med andra lämpliga aktörer dels utvärdera hur den s.k. enprocentsregeln fungerar i praktiken, dels förstärka informationen om regeln (yrkandena 18 och 19).

Utskottets ställningstagande

Som redovisats i det föregående är den s.k. enprocentsregeln inte tvingande för vare sig staten, landstingen eller kommunerna. Den utgör emellertid ett riktmärke som går ut på att medel ska avsättas för konstnärlig gestaltning i offentliga miljöer.

Konstnärsnämnden och Statens konstråd har nyligen påbörjat en studie för att få en tydligare bild av hur regeln efterlevs i dag. Tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting har de båda myndigheterna nyligen vänt sig till regioner, landsting och kommuner i landet med en enkät med frågor om hur arbetet med konstnärlig gestaltning i offentliga miljöer är organiserat lokalt och regionalt. En motsvarande enkät är riktad till statliga myndigheter och verk för att få en så komplett bild som möjligt. En del av studien kommer också att lyfta fram exempel på hur samarbetet mellan enskilda konstnärer, det offentliga och eventuella privata intressenter fungerar. Bland annat hoppas myndigheterna få en bild av konstnärens roll i processen samt ersättningsfrågan.

Utskottet konstaterar att syftet med enkäterna är att undersöka i vilken omfattning kommuner, landsting, regioner och staten i dag ger konstnärer uppdrag för byggnadsanknuten konst och hur dessa uppdrag administreras och finansieras. I förlängningen hoppas myndigheterna att arbetet ska leda till en idéskrift om hur man kan arbeta med offentlig gestaltning utifrån

olika förutsättningar. Därmed torde motionsyrkandena i hög grad redan vara tillgodosedda utan ett riksdagens tillkännagivande för regeringen. Motion Kr297 (S) yrkandena 18 och 19 avstyrks därmed.

Utsmyckning och gestaltning av den offentliga miljön

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsförslag som bl.a. syftar till att utsmyckning och gestaltning av den offentliga miljön ska få större genomslag i samhällsplaneringsprocessen. Statens konstråd, Riksantikvarieämbetet, Boverket och Arkitekturmuseet har tillsammans fått i uppdrag att samverka om gestaltning av offentliga miljöer. Avsikten med uppdraget är bl.a. att en helhetssyn ska vidareutvecklas i planerings- och gestaltungsarbetet och att goda exempel ska spridas på hur platsspecifik konstnärlig utformning och en medveten arkitektur kan bidra positivt till en helhetsplanering av offentliga områden, platser eller byggnader.

Jämför reservation 6 (MP).

Motionen

I *motion Kr278* av Tina Ehn m.fl. (MP) yrkar motionärerna att kulturperspektivet ska få större genomslag i samhällsplaneringsprocessen. I planeringen ska man ta hänsyn till både befintliga kulturmiljöer som är viktiga för vårt kulturarv och nya inslag som bör integreras på ett ansvarsfullt sätt. Det är en uppgift för regeringen att föreslå förändringar i lagstiftningen för att sådan hänsyn ska tas i samhällsplaneringen (yrkande 21).

Vidare föreslår motionärerna i samma motion, *Kr278* (MP), att riksdagen i ett tillkännagivande till regeringen ska uttala att offentliga miljöer i hög utsträckning ska smyckas av konst. Stockholms tunnelbana är ett utmärkt exempel på offentlig utsmyckning. En möjlighet är att smycka en färdigställd byggnad i efterhand. Men det är viktigt att dessa frågor beaktas redan i planeringsprocessen. Det bör också finnas möjligheter för spontana kulturyttringar från medborgarna, anför motionärerna (yrkande 22).

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det är önskvärt att kulturperspektivet får ett tydligt genomslag i samhällsplaneringsprocessen. Från statens sida har också en rad åtgärder vidtagits i detta syfte. Utskottet har i det föregående lämnat en kortfattad redovisning för Statens konstråds uppdrag samt för de mål som riksdagen har antagit för statens arbete med arkitektur, formgivning och design. Vidare har utskottet redovisat de s.k.

skönhetsparagrafer som finns i olika lagar och som är avsedda att tillämpas när vägar och järnvägar byggs och bebyggelse och grönområden utformas.

I detta sammanhang är det intressant att notera att Konstrådet sedan 2010 har regeringens uppdrag att tillsammans med Arkitekturmuseet, Boverket och Riksantikvarieämbetet samverka för att vidareutveckla och stärka en helhetssyn i planeringen och gestaltningen av offentliga miljöer. Genom att myndigheterna samverkar kommer goda exempel att kunna spridas på hur platsspecifik konstnärlig utformning och en medveten arkitektur kan ingå i och bidra positivt till en helhetsplanering av offentliga områden, platser eller byggnader. Konstrådet ska redovisa och kommentera hur uppdraget genomförts i en särskild rapport till Kulturdepartementet senast i februari 2014.

I en delrapport till Kulturdepartementet har de fyra myndigheterna uttalat att de avser att utveckla nya arbetsformer och processer för planering och utformning av offentliga miljöer, som långsiktigt ger invånarna i Sverige ökad tillgång till väl gestaltade byggnader, platser och landskap.¹⁷ Konstrådet uppger i sin årsredovisning för 2011 att det under uppdragets gång blivit allt tydligare att varken samverkan eller gestaltning är entydiga begrepp utan i stället termer som ger upphov till många mer eller mindre omedvetna föreställningar och förväntningar bland personer som har involverats i uppdraget och samverkansprojekten. Utmaningen för de fyra myndigheterna har därför varit att i uppdraget och i samverkansprojekten skapa goda förutsättningar för att arbeta med nytänkande och nyskapande lösningar kring samverkan och gestaltning som värdeskapande processer inom ramen för planering och byggande av offentliga byggnader och miljöer.

Kulturutskottet fick nyligen information från företrädare för Konstrådet om samverkansuppdraget. Sammanlagt har samverkansavtal upprättats för elva projekt av olika karaktär och i olika delar av landet, i större och mindre städer, i historiska och moderna miljöer samt med offentliga och privata beställare som samverkansparter. Inom ramen för det myndighetsövergripande uppdraget presenterades ett av de pågående projekten, nämligen gestaltningen av en ny park i Kiruna, Gruvstadsparken. På grund av malmgruvans expansion påverkas marken i Kiruna och viss bebyggelse i centralorten måste rivras eller flyttas. I området mellan staden och gruvan ska den nya Gruvstadsparken anläggas på gammal bostadsgrund. I detta arbete medverkar företrädare för de fyra aktuella myndigheterna och Kiruna kommun, LKAB, arkitekter, konstnärer m.fl.

Utskottet vill understryka att en målsättning med det myndighetsövergripande uppdraget är att nya samverkansformer ska kunna öka möjligheterna för gestaltande yrkesgrupper som arkitekter, konstnärer, formgivare, konsthantverkare och designer att samverka med andra yrkesgrupper som ingår i plan- och byggprocessens olika faser.

¹⁷ Statens konstråds årsredovisning 2011, s. 18.

Sammantaget finner utskottet att förslagen och synsättet i motion Kr278 (MP), yrkande 21 i allt väsentligt står i samklang med de intentioner som regeringen framfört i den kulturpolitiska propositionen om att i gestaltningen av den gemensamma miljön föra samman olika perspektiv, bl.a. stadsplaneringsmässiga, kulturhistoriska, arkitektoniska och konstnärliga aspekter (prop. 2009/10:3 s. 77). Likaså råder det samstämmighet mellan motionärernas synsätt och det ovan beskrivna samverkansprojektet.

Slutligen framförs också i motionen åsikten att det ska finnas möjligheter för spontana kulturyttringar för medborgarna (yrkande 22). Utskottet påminner om att det i första hand är en fråga för kommunerna att fatta beslut om att upplåta ytor eller lokaler för spontan konstnärlig utsmyckning.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion Kr278 (MP) yrkandena 21 och 22.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Kulturskaparnas villkor, punkt 1 (S, V)

av Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S), Kerstin Engle (S), Per Svedberg (S), Christina Zedell (S), Isak From (S), Lars Ohly (V) och Agneta Gille (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:Kr297 av Berit Högman m.fl. (S) yrkande 15,

bifaller delvis motion

2011/12:Kr278 av Tina Ehn m.fl. (MP) yrkande 4 och

avslår motionerna

2011/12:Kr278 av Tina Ehn m.fl. (MP) yrkandena 11 och 12 samt

2011/12:Kr305 av Louise Malmström m.fl. (S).

Ställningstagande

I likhet med motionärerna bakom motion Kr297 (S) kan vi konstatera att de kulturellt yrkesverksamma utgör navet i skapandet av kultur. Trots det har de ofta dåliga arbetsvillkor och svårare än andra yrkesgrupper att passa in i de traditionella trygghetssystemen. Vi föreslog i vårt budgetalternativ för 2012 ökade resurser till bl.a. fria grupper och konstnärer, vilket skulle ha skapat arbetstillfällen för kulturskaparna. Men vi fick inte gehör för vårt förslag. Nu bör enligt vår mening riksdagen genom ett tillkännagivande till regeringen om att utarbeta en strategi som har till syfte att långsiktigt stärka kulturskaparnas villkor.

Vad vi här har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Det innebär att riksdagen bör bifalla motion Kr297 (S) yrkande 15, delvis bifalla motion Kr278 (MP) yrkande 4 samt avslå motionerna Kr278 (MP) yrkandena 11 och 12 och Kr305 (S).

2. Kulturskaparnas villkor, punkt 1 (MP)

av Tina Ehn (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:Kr278 av Tina Ehn m.fl. (MP) yrkandena 4, 11 och 12,

bifaller delvis motion

2011/12:Kr297 av Berit Högman m.fl. (S) yrkande 15 och

avslår motion

2011/12:Kr305 av Louise Malmström m.fl. (S).

Ställningstagande

I likhet med vad som anförs i motion Kr278 (MP) anser jag att det är mycket viktigt att samhället tar sitt ansvar för att professionella kulturskapare får samma villkor som andra arbetstagare när det gäller löner, pensioner och arbetslöshetsersättningar. Musik-, Dans- och Teaterallianserna utgör goda förebilder för hur en trygg arbetsmarknad skapas. Riksdagen bör därför genom ett tillkännagivande uttala för regeringen att en tryggare arbetsmarknad för kulturskapare främjar ett mer kreativt och nyskapande kulturliv.

I vårt budgetförslag föreslog vi satsningar för att på olika sätt stärka kulturskaparnas förutsättningar och åstadkomma bättre arbetsvillkor. Trots att vårt förslag inte fick gehör i riksdagen anser vi att det offentliga stödet till konstnärer bör utvecklas. Vi menar att det behövs en översyn av dagens stödsystem för att få det att passa in i den kulturpolitiska verklighet som råder i dag. Riksdagen bör därför begära att regeringen påbörjar en sådan översyn i syfte att åstadkomma ett hållbart och breddat stödsystem som omfattar fler konstnärer än det nuvarande.

Vad jag här har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Det innebär att riksdagen bör bifalla motion Kr278 (MP) yrkandena 4, 11 och 12, delvis bifalla motion Kr297 (S) yrkande 15 samt avslå motion Kr305 (S).

3. Stödet till centrubildningarna, punkt 2 (MP, V)

av Tina Ehn (MP) och Lars Ohly (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:Kr278 av Tina Ehn m.fl. (MP) yrkande 3.

Ställningstagande

Som framgår av motion Kr278 (MP) samlar centrumbildningarna de fria professionella kulturutövarna i Sverige och har en samordnande roll inom en rad viktiga kultursatsningar. Därmed har de central betydelse för kulturskaparnas försörjning. Centrumbildningarna är bl.a. en naturlig samarbetspart i det regionala arbetet och den samverkansmodell som allt fler län nu ansluter sig till. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med en plan för hur den avser att fortsätta stödja de fria kulturutövarna genom centrumbildningarna.

Vad jag här har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Det innebär att riksdagen bör bifalla motion Kr278 (MP) yrkande 3.

4. MU-avtalet, punkt 3 (S, V)

av Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S), Kerstin Engle (S), Per Svedberg (S), Christina Zedell (S), Isak From (S), Lars Ohly (V) och Agneta Gille (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:Kr297 av Berit Högman m.fl. (S) yrkandena 16 och 17.

Ställningstagande

Som framgår av motion Kr297 (S) har många konstinstitutioner – däribland regionala och lokala offentliga museer och konsthallar – runt om i landet valt att inte använda sig av medverkans- och utställningsavtalet (MU-avtalet), trots att det är normerande för konstbranschen.

När nu kulturpolitiken regionaliseras anser vi att regionerna i sina regionala kulturplaner ska slå fast att all utställningsverksamhet som finansieras med offentliga medel ska följa MU-avtalets miniminivåer.

Vidare föreslår vi att regeringen utarbetar riktlinjer för att alla institutioner som får statligt bidrag ska följa MU-avtalet. Regeringen bör skyndsamt bereda denna fråga och återkomma till riksdagen med förslag.

Vi föreslår också att regeringen ger i uppdrag till Kulturrådet att ansvara för en uppföljning av hur MU-avtalet följs. En sådan uppföljning bör göras årligen.

Vad vi här har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Det innebär att riksdagen bör bifalla motion Kr297 (S) yrkandena 16 och 17.

5. Enprocentsregeln, punkt 4 (S, MP, V)

av Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S), Kerstin Engle (S), Per Svedberg (S), Christina Zedell (S), Isak From (S), Tina Ehn (MP), Lars Ohly (V) och Agneta Gille (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:Kr297 av Berit Högman m.fl. (S) yrkandena 18 och 19.

Ställningstagande

Konst i våra stadsmiljöer, både inom- och utomhus, skapar både skönhetsupplevelser och trygghet och bidrar till att skapa arbetstillfällen för konstnärer som får marknadsmässigt betalt.

Den s.k. enprocentsregeln har funnits sedan 1937 och är en rekommendation om att 1 procent av kostnaderna för offentliga byggnationer ska gå till offentlig gestaltning och konst. Eftersom vi i dag saknar kunskap om hur regeln följs välkomnar vi att Konstnärsnämnden och Statens konstråd i dagarna inleder en kartläggning i detta syfte. Vi anser att det dessutom bör göras en utvärdering av hur den fungerar i praktiken. En grundlig analys av detta slag bör förutom all offentlig byggverksamhet även inkludera privata aktörer som byggbolag m.fl.

Vi anser också att lämpliga aktörer bör få i uppdrag att parallellt med utvärderingen förstärka informationen om enprocentsregeln.

Vad vi här har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Det innebär att riksdagen bör bifalla motion Kr297 (S) yrkandena 18 och 19.

6. Utsmyckning och gestaltning av den offentliga miljön, punkt 5 (MP)

av Tina Ehn (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:Kr278 av Tina Ehn m.fl. (MP) yrkandena 21 och 22.

Ställningstagande

Arkitektur, stadsbyggnad och infrastruktur speglar vår samtid och kommer att på sikt utgöra en del av vårt kulturella arv. Därför bör kulturella och estetiska aspekter ha en naturlig plats i samhällsplaneringsprocessen och stöttas av lokal och regional kompetens. I planeringsarbetet bör man även ta hänsyn till befintliga kulturmiljöer som är viktiga för vårt kulturarv. Samtidigt är det angeläget att integrera nya inslag på ett ansvarsfullt sätt. Det är en uppgift för regeringen att föreslå förändringar i lagstiftningen för att sådana hänsyn ska tas i samhällsplaneringen. Jag föreslår därför i likhet med motionärerna bakom motion Kr278 (MP) att riksdagen genom ett tillkännagivande för regeringen ska uttala att kulturperspektivet ska få ett större genomslag i samhällsperspektivet än det har i dag.

Jag anser också att det offentliga rummet i hög utsträckning ska smyckas av konst. Dessutom bör det finnas många möjligheter till spontana kulturyttringar från medborgarna. Riksdagen bör därför tillkänna för regeringen som sin mening att offentliga miljöer i hög utsträckning ska smyckas av konst.

Vad jag här har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Det innebär att riksdagen bör bifalla motion Kr278 (MP) yrkandena 21 och 22.

Särskilt yttrande

Kulturskaparnas villkor och offentlig utsmyckning (V)

Lars Ohly (V) anför:

Jag påminner om att Vänsterpartiet i vår kulturpolitiska motion hösten 2011, motion Kr307 (V), presenterade vår syn på konstnärspolitiken. Vi framhöll i det sammanhanget att det är dags att samhället tar ansvar för de utövande konstnärerna och deras specifika situation, oavsett om det gäller teater, bildkonst, musik eller någon annan konstform. Vi pekade på två felaktiga uppfattningar som dominerar synen på konstnärgruppen. Den ena går ut på att konstnärer antas kunna utföra sitt arbete mot en mycket låg eller ingen ersättning alls trots långa utbildningar och hög kompetens. Den andra innebär att en konstnärs verksamhet inte skiljer sig från den gängse småföretagarens. Dessa uppfattningar gör att många konstnärer tvingas leva under ytterst osäkra ekonomiska villkor med låga ersättningar och att de tvingas in i ett entreprenörskap som ibland inte alls passar för den kreativa verksamheten och att konstnären ofta hamnar utanför de vanliga försäkringssystemen med rätt till a-kassa, pension och sjukförsäkring.

Vi framhöll i vår motion att den s.k. tredje anställningsformen som råder inom Teater-, Dans- och Musikallianserna har förbättrat frilansarnas möjligheter till försörjning och kompetensutveckling. Vidare pekade vi på vikten av de s.k. centrumbildningarnas arbetsförmedlande roll. Vi ansåg också att den statliga inkomstgarantin till framstående konstnärer av olika slag skulle återupptas.

Dessa tankar följde vi upp i vår budgetmotion hösten 2011, motion Kr286 (V), där vi föreslog särskilda satsningar på centrumbildningarna och Teater-, Dans- och Musikallianserna. Vi föreslog också att biblioteksersättningen skulle höjas med 10 procent och att den statliga inkomstgarantin för konstnärer skulle återupptas. Slutligen föreslog vi en uppräknning av utställningsersättningen, som regleras i MU-avtalet, samt av stödet till kollektivverkstäder.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011

2011/12:Kr278 av Tina Ehn m.fl. (MP):

3. Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med en plan för hur den avser fortsätta att stödja de fria kulturutövarna.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en tryggare arbetsmarknad för kulturskapare främjar ett mer kreativt och nyskapande kulturliv.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det offentliga stödet till konstnärer bör utvecklas till att omfatta fler konstnärer.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra en översyn av dagens system för offentligt stöd till konstnärer.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kulturperspektivet ska få ett större genomslag i samhällsplaneringsprocessen.
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att offentliga miljöer i hög utsträckning ska smyckas av konst.

2011/12:Kr297 av Berit Högman m.fl. (S):

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att långsiktigt stärka kulturskaparnas villkor.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alla kulturinstitutioner som har statligt stöd ska ha en skyldighet att följa MU-avtalet.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge Kulturrådet i uppdrag att följa hur MU-avtalet efterlevs.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utvärdering av enprocentsregeln.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förstärkt information om enprocentsregeln.

2011/12:Kr305 av Louise Malmström m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ta till vara kulturarbetarnas kompetens.